

BÜYÜK RESİMDEN ORTA DOĞU VE TÜRK-İSRAİL GERİLİMİ

Yrd. Doç. Dr. Sait YILMAZ

Türkiye ile İsrail arasında geçen hafta yaşanan kriz ve bu krizin gerek bölgesel ve gerekse küresel yansımaları Orta Doğu'daki dengeler ve neyin gerçekte ne olduğu ile ilgili bir iyi test oldu. Türkiye'nin hesapsız ve lüzumsuz yardım seferi arı kovanına çubuk sokacak kadar yakınlaşmadığı için daha büyük bir çatışmaya yol açmadı ama tarafları ve eğilimlerini anlamamız açısından iyi bir keşif vazifesi gördü. Böylece mikro açıdan İsrail-Filistin çatışmasını ve İsrail-Türkiye ilişkilerini analiz etme imkanı bulurken, küresel güçlerin yaklaşımları ve Orta Doğu'yu nelerin beklediği ve büyük resimden gerçek durumun nasıl görüldüğü hakkında daha iyi fikir sahibi olduk. Uluslararası ilişkilerin terazisi ülke çıkarlarıdır. Bu açıdan bakıldığında Türkiye'nin (sözde) yardım girişiminin hiçbir bilimsel ve mantıksal açıklaması yok. Bu yüzden Türkiye'nin ve İsrail'in ne yaptığından çok öncelikle Orta Doğu'da ve İsrail-Filistin çatışmasında neyin ne olduğu ve bölgeyi neyin beklediği üzerinde duracağız. Son bölümde ise Türkiye-İsrail krizinin nelere mal olabileceği ve bölgeye yansımaları üzerine odaklanacağız.

Orta Doğu için Büyük Resim; ABD her yerimizde...

Son 50 yıldır ABD'nin Arap dünyasına yönelik politikası büyük ölçüde bölgedeki statükonun korunmasının kendi çıkarlarına en iyi hizmet edeceği yönündeydi. Mısır, Suudi Arabistan, Ürdün, Bahreyn, Kuveyt ve Fas gibi ülkeler ABD ile iyi ilişkiler içinde idi. 11 Eylül saldırıları, ABD'nin Orta Doğu politikası için de yeni bir dönemin başlangıcı oldu. Orta Doğu, bugün ABD'nin kendine göre dönüşüm projesi uyguladığı bir bölgedir. Irak harekâtı sonrası "demokratikleştirme" iddiası Washington'un Orta Doğu'da sürdürdüğü hegemonya mücadelesinin başlıca ideolojik bahanesi haline gelmiştir. Ancak ABD için demokrat olmak, Batılı güçlerin müvekkili olmanızı gerektirir. Seçimleri kötü adamların kazanma şansı olduğundan; Türkiye, İsrail ve Lübnan'ın dışında Orta Doğu'da devam eden otoriter rejimlere ses çıkarmamaktadır.

Büyük resime göre; Orta Doğu'da mevcut otoriter ve totaliter devlet yapıları ürettikleri istikrarsızlıkları küresel sisteme yansıtmaktadırlar. Yapılması gereken bu devlet yapılarının yeniden yapılandırılarak küresel sisteme entegre edilmesidir. Bu dönüşümü zorlaştıran direnç faktörlerinin başında demokrasiyle uzlaşması zor, Batı karşıtlığını kimlik formu haline getiren İslam dini gelmektedir(1). Dolayısıyla İslam'ın "ılımlı" hale getirilerek demokrasiyle uzlaştırılması ve Batı karşıtlığından arındırılması gerekmektedir. "İlimli İslam" fikri İslam dininin özünün şiddete, totalitarizme eğimli olduğu düşüncesinden hareket etmektedir. İslami köktencilik de ABD siyasetinin ürünüdür. Buna karşılık seküler (laik) ulusalcılık onu düşman gören ABD tarafından zayıflatılmıştır. Arap ve Müslüman dünyasında yıllardır güçlü bir seküler ulusalcılık vardı. İslamcı akımlar bugün özellikle Cezayir, Mısır, Libya, Türkiye, Ürdün ve İran gibi anahtar ülkelerde önemli değişimlere yol açabilecek bir potansiyele sahiptir. Cezayir, Tunus, Mısır ve Suudi Arabistan'da İslamcı muhalefet radikal bir şekil almıştır.

11 Eylül saldırıları sonrası yanlış adımlar atan ABD, psikolojik harekât timlerinden, CIA'nın örtülü operasyoncularına, açıkça finanse edilen medya ve think-tank kuruluşlarına kadar bir yapılanma içinde, Orta Doğu'da Müslüman toplumların çehresini değiştirmek için on milyonlarca doların harcanmakta olduğu bir kampanya

başlatmıştır. En az iki düzine ülkede ABD İslamcı radyoları, TV şovlarını hatta okul müfredatlarını değiştirmek, İslamcı think-tank kuruluşlarını ve politik atölye çalışmalarını desteklemek için fonlar kullanmaktadır. Bütün bunlar, bizzat ABD'liler tarafından "dolar ile kalpleri ve düşünceleri satın almak" olarak özetlenmektedir. ABD'nin bölgesel çıkarları için engel oluşturmayacak tarzda bir İslam anlayışının yaygınlaştırılması için CIA; toplantılar, sempozyumlar düzenlenmekte, yeni tür İslamcı aydınlar yetiştirilmekte ve piyasaya sürülmektedir.

İsrail-Filistin sorunu Hamas oldukça çözümsüzlüğe mahkûmdur.

Filistin kendi içinde iki farklı ve düşman tarafa sahiptir. Bir tarafta Batı Şeria'ya hükmeden Fetih hareketi, diğer tarafta Gazze Şeridi'ni yöneten Hamas. Aralarındaki düşmanlığın ana kaynağı ideolojiktir. Fetih hareketi, laik, sosyalist, Arap milliyetçisi ve militer bir hareket olarak 1950'li yılların Mısır'daki Nasır etkisinden doğdu. Yaser Arafat'ın lideri olduğu Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ), Fetih'i de içine alan ve Filistin hareketi içindeki farklı örgütleri toplayan çerçeve bir yapı idi. Arafat'tan sonra karizmatik bir lider sıkıntısı çeken Fetih, devlet yönetiminde tecrübe ve iyi bir bürokrasiye sahiptir. İslamcı bir örgüt olan Hamas ise Fetih'ten dine bakışı açısından oldukça farklıdır ve pek çok ülke rejimi için tehdit olarak görülmektedir. Hamas için Filistin'in bağımsızlığı sadece milliyetçi değil dini bir zorunluluktur. Hamas, Arafat'ın yolsuzluklarını ve laikliğini kullanarak bugünkü konumunu edindi. Fetih ve Hamas'ın bir araya gelip koalisyon oluşturması bir yana birbirlerini can düşmanı olarak görmektedirler.

Fetih ve Hamas arasındaki derin ideolojik ve coğrafi bölünme İsrail, Mısır, Ürdün ve Suriye gibi ülkelerin Filistin sorununa yaklaşımlarını da etkilemektedir. Laik bir Arap devleti olan Mısır, kendi içindeki İslamcı Müslüman Kardeşler Örgütü ile işbirliği yapan ve hatta kökleri bu örgüte dayanan Hamas'ı doğrudan bir tehdit olarak görmektedir. Koltuğu oldukça sallanan ve ülke üzerindeki otoritesi tartışılan Mısır lideri Mübarek, Gazze şeridi ile olan kapısını ve diğer tüm geçiş imkanlarını kapatarak İsrail ile birlikte Hamas'ın yok olmasını beklemekte ancak Fetih'i desteklemektedir. Batı Şeria ile komşu olan Ürdün ise Fetih'e karşı derin bir güvensizlik yanında, Hamas'a da yakın değildir. 1970 yılında Arafat'ın Ürdün'de Haşimi yönetimine karşı yapmaya çalıştığı ve yaklaşık 10.000 Filistinlinin ölümüne neden olan ayaklanma girişimi bu güvensizliğin temel nedenidir. Nüfusunun çoğunluğu Filistinli olan Ürdün için Filistin'in bağımsızlığı bir endişe konusudur. Öte yandan İslamcı zihniyeti nedeni ile Hamas'a da iyi gözle bakmamaktadır. Ayrıca, Mısır ve Ürdün'ün askeri olarak yerinde kalmak için İsrail ile bir barış anlaşması yaptıkları unutulmamalıdır.

Kendi çıkarlarının peşindeki Suriye ise Filistin'den ziyade Lübnan'a odaklanmıştır. İran ile birlikte Lübnan'da yuvalanan Hizbullah'ı destekleyen Suriye, İsrail karşıtı bu örgütü kullanarak Lübnan'ı kontrolü altında tutmak istemektedir. Lübnan Şii hareketi olan Hizbullah'ın, çoğu Sünni olan Filistin hareketi ile doğrudan bir ilgisi yoktur. Ortak düşmanları İsrail olmakla birlikte, Hizbullah'ın Filistin'de nasıl bir rejim istediği belli değildir. Özetle Suriye Filistin'den yana değil ama İsrail karşıtı olarak Filistin'deki iki tarafla da ilişki içindedir. Tıpkı Ürdün gibi Suudi Arabistan ve diğer Arap rejimleri de Nasır'dan beri FKÖ'nü kendi rejimi için tehlike olarak görmekte, Filistin'deki istikrarsızlığın kendi ülkelerine yayılmasından endişe etmektedirler. 1500 km. ötedeki İran ise ara sıra taraflara silah yardımı yapmakla birlikte Fetih tarafından sevilmemektedir. Sünni Hamas ise bazı taktik paylaşımlarına gitmekle birlikte İran ile aynı vizyonu paylaşmamaktadır.

Türkiye'de birileri hesap vermelidir.

Gelinen aşamada İsrail'in bağımsızlığını istemediği Gazze'nin ablukası Fetih'in açıktan desteklediği, Mısır'ın işbirliği yaptığı, Ürdün ve Suriye'yi ferahlatan bir oluşumdur. Üstelik bölgede İsrail'e karşı oluşturabilecek askeri bir potansiyelin alt yapısı dahi yoktur. İsrail'in askeri olarak dilediğini yapma özgürlüğüne karşı başvurulacak yollar çok vahim bir durumda Suriye'nin SCUD'ları, Lübnan ve Gazze'den atılacak roketler dışında terörist saldırılar ve intihar bombacılarıdır. Türkiye'nin burada taraf olsun ya da olmasın Arap dünyasında bulacağı ne siyasi ne de askeri bir müttefik vardır. Arap dünyasının tetikleyici gücü ve ağırlık merkezi ancak Mısır olabilir ama o da 1974'deki Camp David ile İsrail'den alacağını almış ve ordusunu oldukça zayıflatmıştır. İsrail'e karşı Türk-Mısır askeri işbirliği ise hayalden öte bir şey değildir. Özetle, bölgede güç dengesi diye bir şey yoktur, İsrail dilediğini yapmaktadır. Gazze'yi idare eden Hamas oldukça bu ablukanın bitmesi de söz konusu değildir.

Son kriz göstermiştir ki, bölge dışındaki büyük güçlerin ve BM ya da AB gibi kurumların İsrail'e karşı askeri bir girişimde bulunması asla söz konusu olamaz. Hatta İsrail'e karşı imiş gibi gözükten tepkilerin ciddi bir siyasi ve ekonomik bir yaptırıma yol açması bile düşünülemez. Öbür taraftan Arap ülkeleri de biraya gelerek, İsrail'e karşı bir askeri koalisyon oluşturamaz. Peki, yukarıdaki açıklanan resim içinde Türkiye, neden Hamas'ı tercih etmiştir, neden hiçbir Arap devleti desteklemediği halde kendine böyle bir rol edinmiştir, bunun açıklaması yoktur. Ankara, son krizde ulusal çıkarları yok sayarak ve Dışişleri, Genelkurmay Başkanlığı gibi bürokratik kurumları bir kenara bırakarak ideolojik bir yaklaşımla kendi başına bir yardım hareketi düzenlemiştir. Eğer bu kurumlar atlanmamış olsa idi şimdi onlardan hesap sormamız gerekirdi. Türkiye, bu girişimi ile devlet olmanın hasletlerini unutarak İran olmaya özenmiştir.

Türkiye ile İsrail arasındaki son kriz ise iki ülke arasındaki 60 yıllık siyasi, askeri ve istihbari ortaklığı sona erdirmek üzeredir. Bundan en çok Türkiye'nin güvenliği için elzem olan istihbarat ortaklığı yara alacaktır. Türkiye, sadece güçlü bir müttefikini kaybetmedi, etkili bir düşman da kazanmış oldu. Ankara'nın sözlü beyanlarında olduğu gibi köprüler tamamen atılırsa bu düşmanlığın semeresini Barzani'ye bel bağlanan Irak'ın kuzeyinde yeni girişimler ile görebiliriz. Keza, Irak-Türkiye petrol boru hattını by-pass etmeye yönelik Irak-İsrail projesi de gündeme gelebilir. İki ülkenin bugüne kadar ki işbirliğinin askeri alanda da TSK'ne pek çok katkısı unutulmamalıdır. 'Sıfır sorun' sloganını benimsemiş olan son dönem Türk dış politikası bugüne kadar hiçbir konu da ne çözüm üretmiş ne de kimseye bir şey kazandırmıştır. Ama kadim iki dost ülke olan Azerbaycan ve İsrail'i kaybettik. Elimizde sadece kimsenin istemediği terör örgütü Hamas kaldı. Türkiye'nin askeri maceralara, yeni belalara ve kağıttan dostlara değil güçlü ve faydalı aktörlerle işbirliğine ihtiyacı vardır. Türkiye ile İsrail asla askeri olarak karşı karşıya gelmeyecek iki ülkedir. Çünkü iki ülkenin âli çıkarları bunu gerektirmektedir. Bu yüzden mevcut konjonktür geçici ve gerçek bir kriz için gerekli alt yapı ve kamuoyu desteğinden yoksundur.

Sonuç Yerine

İsrail'i ablukası sivil halkı hedef aldığı için haksızdır ve Gazze Şeridi'nde yaşayan insanlara mutlaka yardım götürülmelidir. Bölgedeki barışa engel teşkil eden gerçek sorun, ABD'nin Orta Doğu'daki çıkar politikaları, İsrail'in Filistin, Suriye ve Lübnan topraklarındaki işgalidir. İsrail barış çabalarını yıllardır sistematik bir şekilde

engellerek bu topraklar üzerindeki işgalinden vazgeçmediği, komşularını yok sayıp şiddet politikasını değiştirmedeği müddetçe bölge sorunları büyümeye devam edecektir. İsrail'in Filistin topraklarındaki yeni yerleşim merkezleri kurmayı sonlandırması ve bağımsız Filistin devletinin varlığını tanınması çözüme giden en kısa yolun anahtarı olacaktır. Eğer terörizme fırsat veren sebepler ortadan kaldırılırsa bölge barışının sağlanması mümkün hale gelecek, şiddet ve karşı şiddet sarmalı sürdürülürse barış çok uzaklarda kalmaya devam edecektir. Son krizde İsrail de önemli acemilikler yapmış, krizin gereksiz yere büyümesine yol açmıştır.

Filistinliler İsrail ile barış yapmak dışında başka bir seçeneğe de sahip değildir. Hamas'ın varlığından şikayetçi olan İsrail ve ABD asıl çözümün işgal topraklarının Filistinlilere geri verilmesi gerektiğini itiraf etseler de bu yönde gerçekçi adımlar atmamışlardır. Bölgede İsrail'in askeri karşı konulmazlığına karşın, barışın savaşarak tesis edilemeyeceği ortadadır. Üstelik Orta Doğu'daki büyük bir çatışmanın iç çatışmalar şeklinde başlayıp, tüm bölgeyi sarma riski vardır. Bölgedeki dinamiti ateşleyecek olan Irak'ın bölünmesi kadar başta Suudi Krallığı'nın sonunun gelmesi ve diğer rejim değişiklikleri olacaktır. Orta Doğu'daki İsrail-Filistin gerginliğinin yeni oyuncusu Türkiye'nin kendi başına aldığı inisiyatiflerin Batı'yı gittikçe endişelendirdiğini ve Batının da önümüze yeni kartlar ile gelebileceğini unutmamalıyız. Türkiye bölgede taraf olmak yerine "içerden kolaylaştırıcı" rolü oynamalı ve önceliğini Irak'ın kuzeyine vermelidir.

10.06.2010

---

(1) GÜNEY, Çetin. (2005), *Büyük Orta Doğu Çerçevesinde İslam ve Demokrasi*, Avrasya Dosyası; İslam ve Demokrasi, Cilt: 11, Sayı:3, Ankara: ASAM Yayınları, 6.